

65.9(44кр)

B-28

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ**

Веклич О.О.

**ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ
В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ З
УРАХУВАННЯМ
СВІТОВОГО ДОСВІДУ**

Київ 2001

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

Веклич О.О.

**ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ
В УКРАЇНІ:
РЕАЛІЇ ТА НАПРЯМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ З УРАХУВАННЯМ
СВІТОВОГО ДОСВІДУ**

Наукова доповідь

Київ 2001

Е-75

Екологічне оподаткування в Україні: реалії та напрями вдосконалення з урахуванням світового досвіду: Наук. видання / НАН України, Ін-т економіки. О.О.Веклич. – Київ, 2001. – 47 с.

Репрезентовано результати дослідження сучасної системи екологічного оподаткування в Україні та розвинутих країнах.

Проведено аналітичне узагальнення зарубіжного досвіду функціонування механізму екологоорієнтованих податкових пільг у країнах-членах ОЕСР, показана економічна та екологічна ефективність їх застосування, стимулююче значення для активізації природоохоронної діяльності. Визначена “екологічна” складова вітчизняної податково-бюджетної системи, розкрито її фіскальний характер. Завдяки аналізу чинних Законів України з оподаткування, проекту Податкового кодексу та Законів України з питань природокористування вперше в науковій літературі виявлений та систематизований масив екологоорієнтованих податкових пільг, обґрунтовані практичні пропозиції щодо вдосконалення економіко-правової основи вітчизняної системи пільг екологічного оподаткування.

Доповідь адресується викладачам і аспірантам економічних спеціальностей, науковим працівникам і фахівцям державних органів управління, які переймаються проблемами вдосконалення економічного механізму природокористування, екологічного й податкового законодавства.

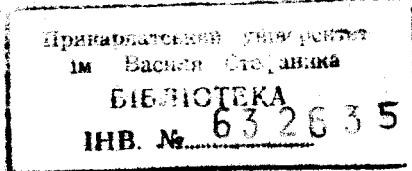
Редакційна колегія: член-кор. НАН України Л.К.Безчасний
(відповідальний редактор);
д-р екон. наук В.І.Кононенко;
канд. екон. наук В.В.Зимовець.

Рецензенти: д-р екон. наук, проф. А.І.Даниленко;
канд. екон. наук Л.М.Шабліста;
канд. екон. наук О.Л.Попова.

Комп'ютерний набір: Т.М.Кононенко, Н.О.Покуліта.

Затверджено до друку Вченою радою Інституту економіки НАН України.

ISBN 966-02-1938-5 © Інститут економіки НАН України, 2001.

ВСТУП

Державні інституції, які, нарешті, вважають охорону довкілля та раціональне використання природних ресурсів “пріоритетним напрямом державної політики у здійсненні соціально-економічних реформ, необхідною складовою формування умов сталого розвитку України” [1, с.3], відтепер повинні серйозно подбати про стимулювання екологічно збалансованого природокористування, проведення ефективних заходів у сфері відтворення природно-ресурсної бази суспільного виробництва, аби викликати практичний інтерес до гарантування екологічної безпеки на всіх рівнях господарювання.

У зв’язку з цим доцільно нагадати, що найбільш результативними й найважливішими серед сучасних інструментів стимулювання раціонального природокористування у розвинутих країнах є так звані “зелені” податки, які передбачають, з одного боку, спеціальні механізми оподаткування екологічно шкідливої продукції (негативне стимулювання), а з другого – широкий набір податкових пільг для тих суб’єктів підприємницької діяльності та юридичних осіб, котрі застосовують ресурсо- та енергозберігаючі технології, розвивають екологічно прийнятне виробництво, у різні способи поліпшують якість навколишнього середовища.

Податкове законодавство України теж передбачає певні екологоорієнтовані пільги, але природоохоронний результат їх дії – мізерний. Очевидно, вкрай необхідні обґрунтовані конкретні економічні та нормативно-правові заходи щодо створення міцної мотиваційно-стимулюючої основи активізації природоохоронних і ресурсозберігаючих методів господарювання.

Об’єктивна потреба інтеграції екологічної політики в стратегію соціально-економічного реформування на національному, регіональному та місцевих рівнях, в свою чергу, вимагає напрацювання теоретично й практично виваженої системи екологічного оподаткування, яка була би здатна забезпечити адекватне еколого-економічним реаліям акумулювання фінансових ресурсів для підтримки природоохоронної діяльності вітчизняних товаровиробників і розвитку інноваційного

екологозбалансованого суспільного виробництва. В справі екологічної розбудови національного господарства стає у пригоді вироблений світовою практикою арсенал економічних підойм та інших регуляторів раціоналізації природокористування, насамперед, інструментарій податкових пільг.

Звісно, проблема функціонування та використання природно-ресурсної бази суспільного відтворення ніколи не залишалась поза уваги економічної науки. Віддаючи належне вченим і фахівцям, які розв'язують питання теорії, методології, організації раціонального природокористування, слід зазначити недостатність наукового опрацювання ефективного інструментарію економічного механізму екологічного регулювання в Україні, причому його важлива складова – система екологічного оподаткування – взагалі спеціально не досліджувалась.

З огляду на це, подана наукова робота започатковує комплексне дослідження проблеми реформування сучасної системи екологічного оподаткування в Україні. Особливий наголос ставиться на доцільність і необхідність впровадження *пільгового* екологічного оподаткування. У контексті розробки цієї проблеми були досягнуті нові наукові результати, серед яких найбільш важливими є:

- аналітичне узагальнення зарубіжного досвіду екологічного оподаткування;
- виявлення та дослідження “екологічної” складової податково-бюджетного законодавства в Україні;
- визначення та систематизація екологоорієнтованих пільг;
- розробка рекомендацій щодо підвищення стимулюючої ролі вітчизняного екологічного оподаткування;
- обґрунтування практичних пропозицій щодо вдосконалення економіко-правової основи системи пільг екологічного оподаткування.

Репрезентована наукова робота є відзивом автора на нагальну необхідність підвищення ефективності вітчизняної системи екологічного оподаткування та посилення її спрямованості на створення сприятливих економічних умов екологізації суспільного виробництва.

РОЗДІЛ 1. СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ

1.1. “Позеленіння” податково-бюджетних систем у країнах-членах ОЕСР

Попри сучасні світові тенденції в регулюванні розвитку національних господарств, у вітчизняній економічній думці традиційним, але, на жаль, обмеженим, є підхід до уособленого розгляду природоохоронної та податкової політик. Теоретичний аналіз еволюції природоохоронної та податкової політик у країнах-членах ОЕСР за минуле десятиріччя свідчить про домінування тут новоутворених сталих тенденцій.

Насамперед, треба зазначити суттєве зростання ролі економічного інструментарію природоохоронної політики в процесі прийняття управлінських і державних рішень, а також зростання кількості, різновидів і масштабів використання цих інструментів. Особливістю розвитку системи екологічного менеджменту 90-х років є висування до рангу пріоритетних серед інших регуляторів природокористування саме податків, пов'язаних із вирішенням проблем навколишнього середовища, розширення та зміцнення бази екологічного оподаткування. До речі, про ці податки навіть йдеться мова як про “нове покоління” економічних інструментів екологічного регулювання. Нині в 20 країнах-членах ОЕСР широко застосовується близько 150 таких податків, більшість із яких, а також структуру і ставки затверджені національними парламентами [2, р.8].

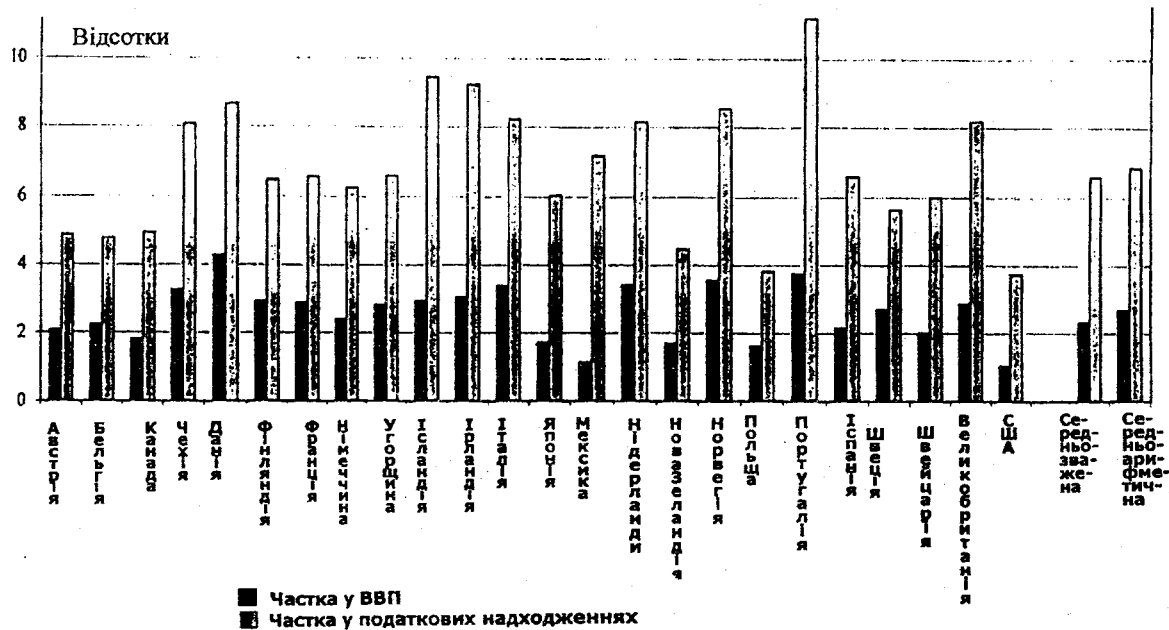
Безумовно, потрібно звернути увагу і на ті важливі зміни, що сталися із податково-бюджетними системами в країнах-членах ОЕСР, які позначаються нині терміном “позеленіння”. Взагалі “позеленіння” податкових систем у цих країнах відбувалося трьома взаємодоповнюючими шляхами.

По-перше, це – введення нових податків, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, якими обкладається екологічно шкідлива продукція (автомобілі, батареї чи акумулятори, пестициди, добрива, відходи виробництва тощо). По-друге, це – “екологічна” реструктуризація (орієнтація на екологічну складову) існуючих податків, споріднених із проблемами природокористування (наприклад, податків

на енергоносії). Так, у Данії, Фінляндії, Норвегії, Швеції, Нідерландах, а нещодавно в Італії та Великобританії було введено податок на двоокис вуглецю, яким обкладаються енергоносії. По-третє, це – зміна умов обкладання податком або скасування фінансових резервів для виплати тих податків і цільових субсидій, які спрямовувались на забезпечення та стимулювання раціонального використання природних ресурсів, – у випадках, коли проведені заходи не виправдовують чи навіть викликають потенційно шкідливі наслідки для навколишнього середовища (наприклад, скасування відповідних субсидій у сільське господарство, податкових пільг для будівництва доріг у лісових масивах). При цьому важливо зауважити, що деякі країни здійснили досить радикальні реформи природоохоронного та податкового законодавства, котрі полягають переважно у зниженні чи анулюванні певних податків (наприклад, зниження прибуткового податку з населення або виплат по соціальному забезпеченню у Німеччині) з одночасним введенням нових податків, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, але без збільшення загального податкового тягаря [3, с.51].

Характерно, що “позеленіння” бюджетно-податкової системи, як свідчить практика оподаткування розвинутих країн, є ефективним засобом успішного досягнення одночасно двох національно значних цілей – наповнення державних бюджетів і розв'язання проблем якості довкілля. Так, у 21 країні ОЕСР надходження лише від податків, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, в 1995 р. становили понад 2,5 % ВВП і близько 7% (середньоарифметичне) сумарних податкових надходжень по країні (див. рис. 1). Зважте, що ці дані наведені без суми коштів, що надійшли від різних платежів (зборів) за природокористування. При цьому важливо підкреслити, що сума надходжень – не єдиний істотний параметр податків, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. З точки зору раціонального природокористування суттєвим критерієм доцільності застосування екологічних податків є досягнуті зміни у поведінці суб'єктів господарювання – ті, що приводять до відмови від екологічно шкідливих товарів і видів діяльності, внаслідок чого утворюється потенціал одночасного зменшення податкових надходжень та підвищення природоохоронного ефекту.

Рис.1. Частка надходжень від податків, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, у ВВП і сумарних податкових надходженнях по країнах-членах ОЕСР (1995 р.)

Для довідки: в останні роки найнижча частка надходжень від екологічних податків у сумарних податкових надходженнях – у США (3,24%), у Франції становить 4,92%, Японії – 5,49%, Німеччині та Нідерландах – 6,12%, Швеції – 6,34%, тоді як у Великобританії сягає 8,23% [5, р.17].

І, нарешті, зростання ролі екологічних податків оцінюється зарубіжними експертами як серйозна ознака інтеграції податкової та природоохоронної політик. Все більше країн здійснюють чи планують провести “зелену” податкову реформу – екологічну реорганізацію податкової системи. При цьому “зелена” податкова реформа здійснюється в різних країнах за двома сценаріями. Згідно першого, все більш значне місце у податково-бюджетній системі посідають екологічні платежі, які мають стимулююче значення (тобто не носять явно вираженої функції збору коштів). За другим сценарієм (наприклад, у Нідерландах) скасовується більшість платежів, які призначені для цільового природоохоронного фінансування, натомість вводяться екологічні податки, котрі сплачуються у загальний державний бюджет. З 1998 р. Франція приступила до поступового перетворення цільових екологічних платежів у фіскальні податки, причому одним із ключових аспектів реформи “зелених” податків є об’єднання низки існуючих платежів (за забруднення повітря, за відходи, за авіаційний шум) у так званий “єдиний податок на види діяльності, які викликають забруднення навколишнього середовища”.

Цікаво, що обидва сценарії реалізації “зеленої” податкової реформи слугують наочними прикладами теоретичної обґрунтованості та достовірності двох, здавалося, взаємовиключних концептуальних тез теорії оподаткування.

Згідно з першою, значна кількість дрібних податків ефективніша за один великий податок, а впровадження широкої бази оподаткування і низьких податкових ставок мінімально впливає на динаміку відносних цін, полегшує додатковий податковий тягар. Саме у такий спосіб розгортається перший сценарій “зеленої” податкової реформи, виявляючи економічний сенс активізації процесу зростання кількості,

різновидів і сфер використання екологічних платежів і податків у розвинутих країнах.

Разом з тим, згідно теорії оптимального оподаткування, у ринковій системі досконалої конкуренції з оптимальним розподілом ресурсів характерною рисою податків є те, що за їх допомогою фінансуються лише суспільні блага (як, наприклад, якість довкілля). Причому у такій ринковій системі можна віднайти певну комбінацію податків, яка дозволяє покривати існуючі фінансові потреби держави з мінімальними втратами народногосподарської ефективності, тобто з мінімально можливим надлишковим податковим навантаженням. При цьому загальна ефективність народного господарства включає ефективність не тільки виробництва (мінімізацію витрат виробництва), але й максимізацію задоволення потреб споживачів [6, с.37-39].

Наведене теоретичне положення відповідно пояснює обґрунтованість вибору другого сценарію здійснення “зеленої” податкової реформи у деяких розвинутих країнах. Та хоч би за яким сценарієм не відбувалася “екологізація” податкової системи, головне те, що даний процес продовжує набирати темпів і має характер сталої тенденції, відбиваючи позитивні еколого-економічні зрушення в функціонуванні національних господарств.

З огляду на це, виникають слушні запитання щодо урахування екологічного чинника податково-бюджетною системою України та перспектив “позеленіння” вітчизняної податкової політики. Побіжно виникає питання і про різницю між екологічними податками й екологічними платежами. Теоретично чітке визначення такої різниці не тільки зумовлює прозорість руху та адресність розподілу грошових коштів, але й має суттєве практичне значення для процесу вдосконалення фінансово-кредитної системи природокористування.

1.2. Екологічні податки як економічний інструмент охорони навколишнього природного середовища

За класифікацією ОЕСР, податки визначаються як обов’язкові платежі на користь державі, котрі *не компенсуються*. Податки не

компенсуються в тому розумінні, що вигоди, які надає держава платникам податків, звичайно не пропорційні сумам внесків. Податки, пов'язані з охороною навколишнього середовища, – це обов'язковий некомпенсований платіж на користь держави, яким обкладаються особливо значні для охорони навколишнього середовища об'єкти оподаткування. Слід зазначити, що податок (некомпенсований) може мати цільове призначення, якщо приймається рішення щодо необхідності спрямування визначеного відсотка надходжень або на природоохоронні цілі, або на конкретну мету, споріднену з проблемами раціонального природокористування (наприклад, коли частина податку на бензин направляється на цілі дорожнього будівництва).

У зв'язку з цим слід зауважити, що в останнє десятиріччя у розвинених країнах широкого розмаху набула практика фінансування екологічних програм за рахунок “зелених” податків (див. додаток. табл.1).

Водночас, слід особливо наголосити на тому, що останні роки набуває розповсюдження практика використання інших різновидів податків для фінансування природоохоронних програм. Так, у штаті Делавер (США) 2,9% від загальної суми податкових надходжень спрямовується до фонду боротьби з небезпечними хімічними відходами, а у штаті Міссурі, наприклад, такий самий відсоток від суми збору податків на обсяги продаж і нерухомість направляється на фінансування екологічних програм [7, с.118].

У класифікації ОЕСР використовуються також терміни “збори”, “платежі за користування” як протилежність “податкам”. На практиці терміни “платежі” та “збори” часто взаємозамінювані. Платежі та збори визначені обов'язковими *компенсаційними* відрахуваннями на користь держави або органів, які не входять до державної структури (наприклад, до екологічних фондів, ради по водному господарству тощо) [4, с.11, 65-66]. Оскільки платежі компенсуються (повертаються), їх головне призначення полягає у фінансуванні будь-яких послуг. Більшість систем платежів за природокористування мають явно виражене цільове призначення. Деякі системи платежів, наприклад, за забруднення повітря (у Чеській Республіці, Італії, Кореї, Швеції та Швейцарії) мають

стимулююче значення. Цікавою комбінацією функцій джерела фінансування та стимулювання є шведські платежі за викиди окису азоту.

Забруднення довкілля – це, по суті, своєрідний негативний продукт господарської діяльності, який завдає збитків національному добробуту. Тому через механізм екологічного оподаткування господарюючі суб'єкти, що забруднюють природу, можна змусити або до екологічно конструктивних змін у технології їх виробництв і тим самим до припинення забруднення, або до компенсації суспільству шкоди, що завдається їхньою природоруйнівною діяльністю.

Обкладанню екологічним податком підлягають дії юридичних і фізичних осіб, що тягнуть за собою негативні наслідки, пов'язані з погіршенням стану навколишнього середовища. До *об'єктів екологічного оподаткування* належать екологодеструктивні чинники, які мають прямий і непрямий вплив, а також товари і послуги, що є чи можуть стати причиною природоруйнівних дій.

Теоретично, в умовах ринку підприємства з високою собівартістю природоохоронної діяльності віддадуть перевагу сплаті податків, а підприємства із низькою собівартістю – знижуватимуть рівень забруднення, аби не сплачувати податків. Врешті-решт може бути досягнуто поліпшення якості навколишнього середовища водночас із зниженням загальних витрат. При цьому існує певна складність контролю за обсягами і змістом викидів забруднювачів, труднощі обчислення екологічної шкоди і визначення ставок податків.

Як переконує досвід країн із розвинутою ринковою економікою, активне застосування екологічних податків не лише сприяє зниженню загального рівня забруднення природного середовища. Спочатку виступаючи додатковим фінансовим тягарем для господарюючих суб'єктів, у перспективі екологічні податки сприяють зниженню витрат на контроль за забрудненням і зростанням обсягів виробництва нової, екологічно чистої продукції, у такий спосіб зміцнюючи конкурентоспроможність та економічні позиції виробника.

У світовій практиці є достатній досвід використання екологічних податків як економічного інструменту регулювання забруднення

довкілля. Головне міркування – про потенційний природоохоронний ефект конкретного податку, який визначається його впливом на ціни виробників і споживчі ціни товарів у поєднанні з гнучкістю відповідних цін.

Нині об'єктами екологічного оподаткування є енергоносії, транспортне обладнання та транспортні послуги, обсяги викидів у повітря та водне середовище, озоноруйнівні речовини, деякі розсіяні джерела забруднення води, відходів і шуму. В країнах ОЕСР найбільш чисельною групою є екологічні податки, пов'язані з енергоносіями, транспортом і використанням відходів (див. додаток, табл.2).

У багатьох європейських країнах запроваджено екологічні податки на продукт – стимулятор обмеження виробництва і споживання екологічно небезпечної, ресурсоемної продукції, а також продукції, що виготовляється з рідкісних природних ресурсів. Екологічний податок на продукт – це податок, яким обкладається продукція, що в один із періодів циклу свого функціонування забруднює навколишнє середовище. Так, у ряді держав (США, Німеччина) оподатковується збільшення вмісту свинцю у паливі, сірки у нафті, стягуються податки за порушення норм використання пестицидів, добрив, забруднення довкілля нафтопродуктами.

Зарубіжна практика екологічного оподаткування свідчить про ефективність цього інструменту. Екологічні податки є складовою ціни на продукцію, застосування якої завдає екологічної шкоди, а споживачі ніби виплачують суспільству непрямий податок за використання екологічно “брудної” продукції. Характерно, що введення екологічного податку на такого роду продукцію з часом повністю витісняє її з ринку (як сталося, до речі, з виробництвом автомобілів з високою енергоемністю двигуна в американській промисловості або зі споживанням етилованого бензину в багатьох розвинутих країнах).

Податок на продукт спрямовується на збільшення фінансових ресурсів, необхідних для зменшення екологічної шкоди, завданої тим продуктом, який оподатковується. Завдяки накопиченим коштам відбувається подальша цільова адресна фінансова підтримка конкретної екологічної програми скорочення забруднення саме тими видами

продукту, з яких стягується податок. Через такий механізм перерозподілу коштів від екологічного податку утворюються фінансові потоки “повторних інвестицій доходів”, які в інших країнах уже встигли довести свій еколого-економічний ефект і розсіяти підозри, що будімо цей екологічний податок – просто ще один із способів збільшення обсягів платежів до бюджету. З огляду на це, важливість впровадження подібного – зворотньоадресного – механізму екологічного оподаткування в Україні очевидна.

1.3. Характеристика сучасної системи пільгового екологічного оподаткування

Як переконує зарубіжний досвід, функція стимулювання системи “зелених” податків виявляється, з одного боку, через спеціальне оподаткування екологічно шкідливої продукції (негативне стимулювання), а з другого – шляхом надання податкових пільг тим суб’єктам господарювання, які здійснюють природоохоронні програми, впроваджують екологобезпечну техніку й технологію виробництва тощо. Ця система податкових пільг реалізується шляхом: зменшення бази або об’єкта оподаткування; запровадження знижених податкових ставок; зменшення нарахованих сум податків; звільнення від сплати податків окремих категорій платників; надання цільових податкових пільг, включаючи податкові кредити. Розглянемо їх докладніше.

При нарахуванні податків, пов’язаних із вирішенням проблем охорони навколишнього середовища чи раціоналізації природокористування, вже традиційним є надання податкових пільг шляхом зменшення бази або об’єкта оподаткування. Даний вид податкової пільги успішно застосовується для стимулювання інноваційної та інвестиційної активності товаровиробників щодо використання сучасних науково-технічних досягнень з метою реіндустріалізації старої, екологічно деструктивної, та утворення нової, ефективної, природоохоронної та ресурсозберігаючої матеріальної бази виробництва. Цьому сприяє впровадження: а) прямого методу стимулювання інноваційної природоохоронної діяльності (наприклад, за

рахунок зменшення оподаткованого прибутку на суму, що є еквівалентною раніше визначеній частці від вартості придбаного екологічного устаткування); б) опосередкованого методу стимулювання за рахунок прискореної амортизації основних фондів. Йдеться про пільгові строки їх амортизаційного списання, коли в перші роки експлуатації сума амортизації нараховується в більшому розмірі, ніж у наступні. Адже завищені амортизаційні відрахування скорочують розміри прибутку, що підлягає оподаткуванню, завдяки чому зростає саме чиста частка прибутку, створюючи ті сприятливі умови господарювання, за яких "гроші породжують гроші".

Досить нагадати, що амортизаційні відрахування від вартості очисних споруд і облігацій позики на боротьбу із забрудненням довкілля покривають понад 50% обсягу капітальних затрат екологічного характеру в обробній промисловості США. У цьому зв'язку є досить показовим досвід Японії, де широко застосовується пільговий режим прискореної амортизації для очисних споруд і екотехнології. Там першого року дозволено списувати 50% їх вартості, а для малих і середніх підприємств — 30% в перші три роки експлуатації основних фондів природоохоронного призначення.

Слід зазначити, що пільговий режим прискореної амортизації основних фондів природоохоронного значення є гнучким і диференційованим відповідно до поточних еколого-економічних змін. Так, з метою підтримки впровадження новітнього обладнання для боротьби із забрудненням, використання якого знижує викиди щонайменше на 70%, в Японії дозволено списувати першого року експлуатації від 18 до 90% вартості цього обладнання залежно від типу устаткування та розміру підприємств. Додаткова фінансова підтримка використання обладнання для переробки відходів у цій країні забезпечується прискореною амортизацією даного виду обладнання, що становить — 25-75% за перший рік його експлуатації. Японська амортизаційна політика, яка є найбільш пільговою в порівнянні з іншими державами (Франція, Фінляндія), дозволяє товаровиробникам швидко обернути інвестиційні ресурси, водночас заохочуючи їх слідкувати за науково-технічними прогресом [4, с.60-63].

Останнім часом найбільшого поширення у країнах-членах ОЕСР набуло застосування таких видів пільг, як зменшення нарахованих сум податків і скасування сплати податків окремими категоріями платників. Так, для 100 “зелених” податків країн ОЕСР законодавчо визначено 560 випадків скасування сплати податків (див. додаток, табл.3).

Згідно з даними табл.3, найбільш великі категорії скасування сплати від податків пов’язані, по-перше, з певними видами продукції або діяльності (наприклад, мінеральні масла з дуже низьким вмістом сірки), по-друге, з деякими секторами економіки (наприклад, важка промисловість) і, по-третє, з комунальними та суспільними послугами (наприклад, автомобілі швидкої допомоги, пожежні машини, громадський транспорт). Категорія “Інші випадки звільнення” дуже різноманітна і часом вельми специфічна.

Особливо слід зазначити те, що широке розповсюдження саме цього виду пільгового екологічного оподаткування зумовлено неабияким його значенням для природоохоронної ефективності “зелених” податків. За приклад слугує звільнення від оподаткування власності компаній, господарюючих у галузі важкої промисловості, які здійснюють відповідні природоохоронні заходи.

Іншою, не менш важливою пільгою системи екологічного оподаткування, є зменшення нарахованих сум податків, пов’язаних із проблемами якості довкілля. Так, широке розповсюдження набули податкові знижки на прибуток компаній, які вдаються до конкретних заходів, покликаних зменшити забруднення, або інвестують нові капіталовкладення у будівництво природоохоронних об’єктів і розробку екологобезпечних технологій. У країнах ОЕСР найбільша кількість випадків зменшення нарахованих сум на податок припадає на такі бази “зеленого” оподаткування, як експлуатація автотранспорту і доріг, використання та складування енергоносіїв, операції з відходами. Застосування податкової пільги зниження нарахованих сум податків посідає чільне місце в механізмі екологічного оподаткування, оскільки практично довело свою економічну та екологічну доцільність, позитивно стимулюючи функцію щодо розв’язання природоохоронних проблем.

Уряди розвинутих країн активно допомагають розвитку та

впровадженню екологобезпечних технологій, користуючись пільгою надання цільових податкових кредитів і використовуючи інноваційний податковий кредит, тобто зменшуючи на певний відсоток уже нараховані згідно закону суми податку на прибуток корпорацій. Застосування цієї пільги в США, наприклад, сприяло збільшенню внесків у енергозберігаюче устаткування, природоохоронну техніку, нові технології [8, с.54]. Ще у 80-і роки інвестиційний податковий кредит був поширений на науково-дослідні видатки, причому скористатися з кредиту можна тільки після здійснення витрат на НДДКР. Від податкового кредиту, передусім, одержують вигоду найбільші компанії з високим і зростаючим обсягом видатків на НДДКР, адже ставки податкового кредиту можуть бути досить високими: від 3–5 (Корея, Тайвань) – до 10–15% (Японія, Нідерланди – залежно від типу екологічних фондів) [4, с.64].

Науковий і практичний інтерес викликають нетрадиційні приклади надання цільових податкових пільг, що водночас є прикладами процесу взаємозаміщення податків. Перший – це американська система безвідсоткових позик для боротьби із забрудненням довкілля та заходів щодо знешкодження відходів у вигляді спеціальних облігацій природоохоронного призначення, які не обкладаються податками і випускаються для фінансування будівництва очисних споруд. Другий – це механізм фінансування природоохоронних проектів у рибній промисловості Нідерландів. Там пільги надаються комерційним “зеленим” фондам шляхом звільнення від прибуткового податку на дивіденди від діяльності цих “зелених” фондів.

Репрезентовані зарубіжні зразки податкових пільг практично довели свою здатність створити міцну мотиваційно-стимулюючу основу для активного впровадження екологобезпечних методів господарювання, раціоналізації природокористування. У зв'язку з цим постає питання: а як у такому аспекті виглядає екологічна складова податково-бюджетного законодавства в Україні?

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЛЪГ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Необхідність підвищення стимулюючої ролі вітчизняного екологічного оподаткування

Згідно із проектом Податкового кодексу України, податки – це “обов’язкові індивідуально безповоротні платежі, що вносяться до відповідних бюджетів у порядку, розмірах та у строки, встановлені цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами з питань оподаткування” (ст. 1023) [9, с.28(30)]. Однак, незважаючи на наявність ст. 1013 з назвою “Визначення термінів, які використовуються у цьому Кодексі”, в проекті Податкового кодексу відсутнє розкриття вихідних категорій теорії оподаткування – платежів і зборів.

Нині “екологічна” складова вітчизняної податково-бюджетної системи репрезентована рентними платежами, платою за землю, збором за геологорозвідку, платежами за спеціальне використання природних ресурсів і екологічним податком (збором за забруднення навколишнього природного середовища), які є загальнодержавними обов’язковими платежами. В свою чергу, рентні платежі складаються з ресурсної ренти і транзитної ренти. До загальнодержавних платежів за спеціальне використання природних ресурсів належить плата за користування надрами, плата за спеціальне водокористування, плата за спеціальне використання лісових ресурсів, причому в проекті Податкового кодексу до складу платежів за спеціальне використання природних ресурсів зараховується новий збір за використання радіочастотного ресурсу України (ст. 11009).

На думку багатьох фахівців, характерним для чинного податкового законодавства в Україні є його спрямування у бік бюджетного права, що ставить акцент у податковому регулюванні на фіскальній функції, ігноруючи при цьому регулюючу, обмежувальну та стимулюючу (див., наприклад, [10, с.48-53; 11, с.195-197, 201-202]).

Через суто фіскальний

Прикарпатський університет
ім. Василя Стефаника
БІБЛІОТЕКА
ІНВ. № 63 26 3 5

характер, не пов'язаний з ефективністю використання матеріальних і природних ресурсів чи розвитком інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, вітчизняна система оподаткування, як відомо, не сприяє зміцненню позицій національних товаровиробників, розв'язанню проблем раціоналізації природокористування. Домінування фіскальної спрямованості системи оподаткування у підсумку знижує та навіть пригнічує інтерес платників податків до активізації розвитку виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції.

На сьогодні, при існуючій практиці стягнення екологічних платежів до бюджету та системі розподілу державних коштів, "екологічна" складова податково-бюджетної системи в Україні також має яскраво виражений фіскальний характер і спрямована, головним чином, на поповнення бюджетних коштів, по суті, за рахунок експлуатації та забруднення природного середовища. Така ситуація аж ніяк не може бути задовільною, якщо й врахувати те, що бюджетні доходи від природокористування широко використовуються для виправлення інших перекосів у економіці і тільки за залишковим принципом – на природоохоронні цілі [12, с.67].

Крім того, складається враження, що держава переважно декларативно вирішує проблеми збереження довкілля і взагалі виступає таким суб'єктом природокористування, котрому насправді вигідне заподіяння екологічної шкоди, компенсація за яку у вигляді зборів і штрафів утворює рахунки бюджетних (з 1998 р.) фондів охорони природи.

Практично всі види платежів, пов'язаних з природокористуванням та охороною навколишнього середовища, нині мають характер податкових внесків. Як відомо, Законом України "Про бюджетну систему України" встановлено, що податки, збори та інші податкові платежі зараховуються до бюджетів повністю, незалежно від їх цільового призначення. Це призводить до того, що з року в рік надходження зборів за забруднення довкілля, наприклад, спрямовуються до бюджету не цільовим призначенням на природоохоронні заходи, як це визначено у статті 46 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", а "розчиняються" у його доходній частині.

Отож, доходами бюджету від природокористування є відповідні податкові платежі у формі плати, збору та відрахувань. Так, саме завдяки платежам (податкам) за природокористування у держбюджеті-2000 очікувались надходження в сумі 3,17 млрд. грн., тобто понад 10 % доходної частини (розраховано за: [9, с.108]).

Необхідно наголосити, що існуючий в Україні економічний механізм екологічного управління оперує переважно групою таких регуляторів екологічної поведінки товаровиробників, які аж ніяк не стимулюють дотримання екологічних норм і зниження техногенних навантажень на природу. При цьому зросла кількість платежів як за використання природних ресурсів, так і за забруднення навколишнього середовища (з 1994 р. впроваджено державний екологічний податок). Поряд з цим збільшено ставку платежів і штрафів за порушення екологічного законодавства. Значно розширилося коло природокористувачів, зобов'язаних здійснювати екологічні платежі, водночас кількість тих, хто мав певні пільги у природокористуванні, різко зменшилася.

Вітчизняна політика щодо природокористувачів, які працюють у нинішніх складних економічних і соціальних умовах, свідчить про неспроможність спонукати їх до впровадження екологічно безпечних способів ведення господарства. По суті, економічні інструменти виконують роль фіскальних платежів, а функціонування існуючих еколого-економічних регуляторів виступає засобом нагромадження фінансових ресурсів у владних структурах. Крім того, така економічна тактика у природоохоронній сфері забезпечує стратегію виправлення заподіяної навколишньому середовищу шкоди, а не реалізацію превентивних заходів, спрямованих на досягнення еколого-економічної збалансованості.

З огляду на еколого-економічну ситуацію в Україні, досвід організації природоохоронної діяльності та обставини господарювання, що складаються під час переходу до ринку, *пріоритетним напрямом формування дійової екологічної політики слід вважати фінансово-економічне заохочення господарюючих суб'єктів, які прагнуть знизити обсяги шкідливих викидів і відходів виробництва.* Отож, стрижнем

екологічної політики України має бути **стимулювання природоохоронної діяльності**, яке ґрунтується на вже існуючій методологічній базі, апробованій вітчизняною практикою, а також враховує очевидні досягнення в сфері економічних способів розв'язання екологічних проблем, нагромаджених у інших країнах.

Як свідчить зарубіжний досвід, одним з найвпливовіших економічних інструментів позитивного стимулювання інноваційно-інвестиційного клімату розвитку суспільного виробництва, зміцнення та оновлення матеріально-технічної бази, застосування ресурсо- та енергозберігаючої техніки і новітніх технологій виявляються податкові пільги.

2.2. Нормативно-правові засади систематизації чинних екологоорієнтованих податкових пільг

З метою виявлення екологоорієнтованих податкових пільг, притаманних вітчизняній системі оподаткування, була проведена ретельна аналітична ревізія чинних законів України*. Це дало можливість визначити відповідні нормативні статті та скласти нижченаведений їх перелік.

1. Згідно із Законом *“Про оподаткування прибутку підприємств”* прибуток, що підлягає оподаткуванню, зменшується на суму, еквівалентну будь-яким витратам платника податку, пов'язаних з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення (крім витрат, що підлягають амортизації або відшкодуванню відповідно до норм статей 8 і 9 цього Закону), які перебувають у його власності, витратам із самостійного зберігання, переробки, захоронення або оплати послуг зі зберігання, переробки, захоронення та ліквідації відходів від виробничої діяльності платника податку сторонніми організаціями, з очищення стічних вод, іншим витратам на збереження екологічних систем, які перебувають під негативним впливом господарської діяльності платника податку (ст. 5.4.5, а за проектом Податкового

---

* Із змінами і доповненнями, внесеними відповідними Законами України за станом на листопад 2000 р.

кодексу України – 2032 підпункт 1є).

Цей же Закон передбачає зменшення оподаткованого прибутку на суму будь-яких витрат із страхування ризиків екологічної та ядерної шкоди, що можуть бути завдані платником податку іншим особам (ст. 5.4.6, за проектом – 2032 підпункт 1ж).

Оскільки основні фонди природоохоронного призначення відносяться до основних фондів групи 1, то облік витрат на поточний і капітальний ремонт, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння та інші види поліпшення основних фондів регламентується статтею 8.7.1 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств” (відповідно до проекту – ст. 2081 (1), згідно з якою платники податку мають право протягом звітного року віднести до валових витрат (тобто тих, що не підлягають оподаткуванню – О.В.) будь-які витрати, пов’язані з поліпшенням основних фондів, у сумі, що не перевищує 5% сукупної балансової вартості груп основних фондів на початок звітного року. Витрати, що перевищують зазначену суму, відносяться на збільшення балансу вартості груп 2 і 3, балансової вартості окремого об’єкта основних фондів групи 1 та підлягають амортизації за нормами, передбаченими для відповідних основних фондів.

Зважаючи на ці положення, можна констатувати наявність деякого податкового послаблення стосовно коштів, пов’язаних з поліпшенням основних фондів природоохоронного призначення, а, отже, можливість ініціативного маневрування суб’єктів господарювання при прийнятті фінансових рішень щодо вигідності здійснення того чи іншого виду поліпшення основних фондів природоохоронного призначення, екологічної модернізації виробництва тощо.

Крім того, за Законом не підлягають оподаткуванню кошти, перераховані підприємствами всеукраїнських об’єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на яких працює за основним місцем роботи не менше як 75% таких осіб, цим об’єднанням для проведення ними благодійної діяльності, але не більше як 10% оподаткованого прибутку звітного періоду, визначеного без врахування сум зазначених добровільних перерахувань (ст. 5.2.3., за

проектом – 2030в).

Нарешті, за цим Законом благодійні фонди та благодійні організації, в тому числі громадські організації, створені з метою впровадження екологічної діяльності, звільняються від оподаткування доходів, отриманих у вигляді коштів або майна, які надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги, чи добровільних пожертвувань, пасивних доходів, коштів або майна, які надходять таким неприбутковим організаціям від проведення їх основної діяльності (ст. 7.11.3, за проектом – ст. 2058 підпункт 1б та пункт 3).

2. Законом України *“Про податок на додану вартість”* звільняються від оподаткування операції з надання в сільській місцевості товаровиробниками певних видів послуг і матеріальної допомоги особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (стаття 5.2.4, за проектом – ст. 4013с).

Цей Закон передбачає звільнення від оподаткування операцій з надання благодійної допомоги, а саме безоплатної передачі товарів, робіт, послуг благодійним організаціям, створеним і зареєстрованим відповідно до законодавства України, а також надання такої допомоги благодійними організаціями набувачам (суб'єктам) благодійної допомоги відповідно до законодавства України про благодійництво та благодійні організації (ст. 5.2.2, за проектом – 4013м).

Хоча в Законі конкретно не записано, що наведена стаття стосується екологічних благодійних організацій, але за змістом зрозуміла безпосередня дія цього положення щодо благодійних екологічних громадських утворень.

Як певну спробу застосування важелів негативного стимулювання переробки екологічно шкідливої продукції правомірно, на мою думку, оцінити запроєктовану Податковим кодексом статтю 4024(3)¹, згідно з якою відходи чи брухт, що залишилися після зіпсування давальницької сировини або готової продукції, у разі їх реалізації на митній території України підлягають обкладенню податком.

3. Згідно із Декретом Кабінету Міністрів України *“Про прибутковий податок з громадян”* податок не стягується з суми безповоротної фінансової допомоги, яка надається фізичним особам за

рішенням Кабінету Міністрів у зв'язку з стихійним і екологічним лихом, аваріями, катастрофами, нещасними випадками тощо (за проектом – ст. 3008е розділу “Податок на доходи фізичних осіб”).

Слід зауважити, що до прийняття Податкового кодексу України чинним є положення Декрету про те, що цим податком не обкладаються суми доходів, які інвестуються на реконструкцію та розширення виробництва суб'єктами підприємницької діяльності. Наведене положення, однак, не увійшло в проект Податкового кодексу України. При цьому необхідно зважити на те, що мета підприємницької діяльності може бути пов'язана з вирішенням проблем якості довкілля, розбудовою екологічної інфраструктури (“зеленої” індустрії), проведенням природоохоронних заходів*, а також на те, що суб'єкти підприємницької діяльності планують одержаний дохід інвестувати в екологічну реконструкцію своїх виробництв тощо. Враховуючи зазначене, можна зробити висновок про згортання у проекті Податкового кодексу України поки ще чинної (згідно із Декретом) розглянутої пільги, яка може бути екологоорієнтованою за певних обставин господарювання.

У проекті Податкового кодексу пропонується нова стаття 3008е, згідно із якою не оподатковується вартість безоплатних товарів, робіт, послуг, одержаних платниками податку на доходи фізичних осіб протягом звітного року в порядку, передбаченому законодавством України про благодійництво та благодійні організації. Зрозуміло, що це положення стосується і певних екологічних інституцій.

Іншим доповненням діючого Декрету є запроєктована Податковим кодексом стаття 3008а, за якою звільняються від оподаткування суми відшкодування громадянам відповідно до законодавства шкоди, заподіяної внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Крім того, і в Декреті, і в проекті Податкового кодексу визначено, що сума нарахованого за звітний місяць податку з громадян, віднесених законом до 1 і 2 категорії осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, зменшуються на суму податкових соціальних пільг, причому

---

* Затверджених спеціальною Постановою Кабінету Міністрів України №1147 від 17.09.1996 р. “Про перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів”.

у розмірі до 10 мінімумів – за Декретом і у розмірі 20% однієї мінімальної заробітної плати – згідно із проектом.

4. Згідно із Законом України “Про плату за землю” від сплати податку на земельні ділянки звільняються: фізичні особи, яким у встановленому порядку відповідно до закону видано посвідчення про те, що вони постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (відповідно за проектом – ст. 6051(1д); заповідники, в тому числі історико-культурні, національні природні парки, заказники (крім мисливських), регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, пам’ятки природи, заповідні урочища та парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва (за проектом – ст. 6052(1а).

Від сплати податку на земельні ділянки звільняються сільськогосподарські угіддя зон радіоактивно забруднених територій, визначених відповідно до закону такими, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (зон відчуження, безумовного відселення, гарантованого добровільного відселення і посиленого радіоекологічного контролю), і хімічно забруднених сільськогосподарських угідь, на які запроваджено обмеження щодо ведення сільського господарства (за проектом – ст. 6052(3а).

Крім того, і в Законі, і в проекті Податкового кодексу визначені ставки податку на земельні ділянки, диференційовані відповідно до середніх ставок податку з урахуванням законодавчо встановлених нормативних коефіцієнтів індексації, а також функціонального використання та місцезнаходження земельних ділянок (за проектом – ст. 6012). При цьому особливо наголошується, що податок на земельні ділянки на територіях та об’єктах, зайняті виробничими, культурно-побутовими та господарськими будівлями і спорудами, та не пов’язані з функціональним призначенням цих об’єктів, справляється у п’ятикратному розмірі відповідного податку (за проектом – ст. 6013(3), а ставка податку на земельні ділянки, надані в користування на землях природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного та історико-культурного призначення за межами населених пунктів, встановлюється у розмірі 50% грошової оцінки одиниці площі ріллі по області (за проектом – ст. 6016).

До речі, підвищення ставки податку на земельні ділянки населених пунктів та за їх межами згаданого призначення є, на мій погляд, наочним прикладом негативного стимулювання природокористувачів до обмеження своїх виробничих та інших потреб на цих територіях. Прикладом позитивного стимулювання до впровадження певних природоохоронних заходів, в свою чергу, слугує запроєктована Податковим кодексом нова стаття (6010(3), згідно якої податок на земельні ділянки несільськогосподарських угідь, передані сільськогосподарським підприємствам (болота, чагарники, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями тощо), та водойми, побудовані господарським способом і використовуються виробниками сільськогосподарської продукції з метою водозабору або поліпшення екологічного становища навколишнього природного середовища, справляється у розмірі 0,03% грошової оцінки одиниці площі ріллі по області.

5. Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України “Про державне мито” від сплати державного мита звільняються Міністерство екології та природних ресурсів України, Державний комітет лісового господарства України та їхні органи на місцях, підприємства Укрзалізниці, що здійснюють захист лісонасаджень, органи рибоохорони – у справах про стягнення коштів на відшкодування шкоди, заподіяної державі забрудненням довкілля, порушенням лісового законодавства та нераціональним використанням природних ресурсів і рибних запасів (за Декретом – ст. 4.27, за проектом Податкового кодексу – ст. 7037a12).

За вчинення всіх нотаріальних дій, згідно із проектом, від сплати державного мита звільняються всеукраїнські та міжнародні об'єднання громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що мають місцеві осередки у більшості областей України (за Декретом – ст. 28.4, за проектом – ст. 7037з), а також громадяни України, віднесені до відповідних категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (ст. 703764–66), та особи, які супроводжують дітей за кордон для лікування у зв'язку із захворюванням, пов'язаним із Чорнобильською катастрофою (ст. 7037613). Слід зауважити, що стаття 28.4 Декрету певною мірою дублюється статтею 19 Закону України “Про

Єдиний митний тариф України”.

Згідно з Декретом (ст. 4.11, а також із статтею 7037д проекту Податкового кодексу) від сплати державного мита звільняються місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи, що придбають житлові будинки з надвірними будівлями, квартири для громадян, які виявили бажання виїхати з території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також громадяни, які виявили бажання виїхати з території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та власники цих будинків і квартир.

Відповідно до Декрету (ст. 4.11) від сплати державного мита звільняються органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до суду або арбітражного суду про стягнення з підприємства, об’єднання, організації, установи і громадян збитків, завданих інтересам населення, місцевому господарству, навколишньому середовищу їхніми рішеннями. У проекті Податкового кодексу відсутня наведена редакція цієї статті, натомість пропонуються статті 7037a9 і 7037a10, схожі за змістом до статті Декрету, але при відсутності термінів, пов’язаних з проблемами природоохорони і захистом екологічних інтересів населення.

6. Законом України *“Про податок на власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів”* передбачено, що від сплати податку на транспортні засоби звільняються фізичні особи, які Законом України *“Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”* віднесені до відповідних категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (за проектом Податкового кодексу – ст. 8012в),г).

7. Згідно із Законом України *“Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему”* (ст. 8, ст. 9, ст. 13.3), Законом України *“Про оподаткування прибутку підприємств”* (ст. 7.13.2, ст. 7.13.3, ст. 7.13.4, ст. 5.2.3), Законом України *“Про податок на додану вартість”* (ст. 11.23, ст. 11.24), Законом України *“Про Єдиний митний тариф”* (ст.

2), а також Законом України “Про ратифікацію Угоди про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським Банком Реконструкції та Розвитку, Урядом України і Чорнобильською атомною електростанцією”, застосовується винятково пільговий режим оподаткування при регулюванні відносин, пов’язаних з оподаткуванням, що виникають під час подальшої експлуатації та зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, перетворенні зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС (об’єкта “Укриття”) на екологічну безпечну систему та забезпеченні соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС.

Слід зазначити, що ці специфічні правовідносини щодо природокористування характеризуються як тимчасові і адекватно регламентуються згаданими відповідними статтями, котрі теж мають обмежені (тимчасові) строки дії.

Водночас, проведений аналітичний огляд чинного податкового законодавства дав можливість *систематизувати* виявлені *екологоорієнтовані пільги* наступним чином.

Першу групу екологоорієнтованих податкових пільг утворюють ті, що сприяють впровадженню природоохоронних заходів суб’єктами господарювання. *Другу* – ті, що стосуються оподаткування добродійної (благодійної) екологічної діяльності. *Третю* групу складають пільги, які визначаються обмеженнями порядку стягнення податків із природно-заповідних територій. *Четверта* група – пільги, що застосовуються щодо юридичних або фізичних осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. *П’яту* групу пільг утворюють ті, що стосуються проблем оподаткування, пов’язаних із страхуванням ризиків (екологічної, ядерної шкоди та ін.). І, нарешті, *шосту* групу пільг можна охарактеризувати як тимчасові, тобто такі, що мають обмежений термін дії, оскільки вони застосовуються при регулюванні специфічних тимчасових правовідносин (наприклад, пов’язаних з оподаткуванням, що виникають під час подальшого підтримання функціонування Чорнобильської АЕС, перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічну безпечну систему та забезпеченні соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС).

Ось, власне, практично весь перелік чинних вітчизняних податкових пільг, які є або екологоорієнтованими, або деяким чином стосуються проблем забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища.

Слід особливо наголосити на тому, що саме перша група пільг – найважливіша з точки зору екологічної розбудови суспільного виробництва, – тобто група тих пільг, що сприяють впровадженню природоохоронних заходів суб'єктами господарювання, є найменшою, тоді як найчисельнішими є соціальні пільги юридичним або фізичним особам, котрі постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Така ситуація наочно підтверджує справедливість висновку про “невідповідність законодавчої бази економічним реаліям” [13, с.6].

Завдяки проведеній інвентаризації та систематизації екологоорієнтованих податкових пільг, чітко визначився той шуканий напрям вдосконалення механізму екологічного оподаткування, що є провідним у справі створення мотиваційно-стимулюючої основи для активного впровадження екологобезпечних методів господарювання. Мова йде про необхідність суттєвого розширення та зміцнення саме першої групи пільг системи вітчизняного екологічного оподаткування, які є пріоритетними для раціоналізації природокористування серед інших податкових стимулюючих регуляторів.

У зв'язку з цим постає питання про ефективність використання податкових пільг взагалі. Потрібно зауважити, що досить часто це питання підміняється питанням про доцільність системи податкових пільг якраз через малу ефективність пільгових коштів і широку практику їх спрямування не за призначенням. Існує багато вагомих аргументів щодо помилковості можливого рішення про скасування розгалуженої системи податкових пільг. Справа полягає, насамперед, у тому, що нерациональне використання податкових пільг зумовлено саме відсутністю відповідного механізму контролю за розподілом та використанням доходів суб'єктів господарської діяльності, джерелом отримання яких є податкові пільги. Отож, ситуація може змінитися на краще не через скасування системи податкових пільг, а завдяки напрацюванню належного механізму державного контролю за

раціональним використанням податкових пільг, виконанням ними своїх стимулюючих функцій (докладніше про це див.: [11, с.195-197; 14, с.23-24; 15, с.25]).

2.3. Оцінка адекватності статей про податкові пільги екологічного законодавства спорідненим статтям податкового законодавства

Проведена аналітична ревізія чинних законів України з метою виявлення “зелених” пільг, крім того, викрила кричущі суперечності, хиби, недоробки, алогізми між економічними частинами статей законів України, що регламентують функціонування системи правовідносин щодо природокористування, та провідними законодавчими актами, які регулюють правовідносини щодо оподаткування в Україні.

Як приклад, досить навести розбіжності, котрі існують, з одного боку, між статтями Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, Закону України “Про відходи”, Закону “Про природно-заповідний фонд України” і, з другого боку, спорідненими статтями законів України з питань оподаткування (див. табл. 4). Так, частіше статті законів з оподаткування або не підтверджують чинність статей законів України з питань природокористування, або суперечать – як, наприклад, ст.8.2., ст.8.6.1, ст.8.6.2 Закону “Про оподаткування прибутку підприємств” – статті 48в) Закону “Про охорону навколишнього природного середовища”. Інколи, як виявилось, у законах з оподаткування навіть відсутні статті, що мусили б відповідати статтям законів з питань природокористування.

До речі, Законом України “Про систему оподаткування” (ст. 1, ст. 11) підкреслено, що податкові пільги, а також об’єкт оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватись іншими законодавчими актами України, крім законів про оподаткування. Цей момент підтверджується у проекті Податкового кодексу, де зазначається, що за наявності суперечностей між нормами Кодексу та нормативно-правовими актами, які належать до іншої галузі законодавства, для цілей оподаткування застосовуються норми Кодексу (ст. 1002(6), а також ст. 1002(5)).

Табл. 4. Невідповідність статей про податкові пільги Законів України з питань природокористування спорідненим статтям Законів України з оподаткування

Закони України, які регламентують правовідносини щодо природокористування	Стаття	Зміст статті	Коментар
Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"	41д)	Економічні заходи забезпечення охорони навколишнього природного середовища передбачають надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища	Не підтверджено ні положеннями Закону "Про податок на додану вартість", ані проектом Податкового кодексу. Більш того, як зазначено у листі Державної податкової адміністрації України від 06.04.2000 р. № 4900/7/16-1220-15 "Про податок на додану вартість", "операції з проведення робіт, що належать до природоохоронних заходів, компенсація за якими здійснюється за рахунок бюджетних коштів чи інших джерел фінансування, підлягають оподаткуванню ПДВ на

	<p>48а) В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища при переході на мало-відхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища</p>	<p>загальних підставах”[16]. Не підтверджується ні статтями Закону “Про оподаткування прибутку підприємств”, ні положеннями Закону “Про податок на додану вартість”, ані проектом Податкового кодексу.</p>
	<p>48в) В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих</p>	<p>Суперечить Закону “Про оподаткування прибутку підприємств” (ст. 8.2.2, ст. 8.6.1, ст. 8.6.2), проекту Податкового кодексу (ст. 2077(2), ст. 2080(1), ст. 2080(2) і не підтверджується дією інших статей про порядок</p>

		<p>природоохоронних фондів</p>	<p>обчислення амортизаційних нарахувань.</p> <p>Не підтверджено чинним законодавством про оподаткування</p>
<p>Закон “Про природно-заповідний фонд України”</p>	<p>48г)</p>	<p>В Україні здійснюється стимулювання раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища шляхом звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища</p>	
	<p>49</p>	<p>Кошти природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, а також підприємств, установ, організацій і громадян, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду інших категорій, що спрямовуються на здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища, повністю звільняються від оподаткування</p>	<p>Стаття відсутня у чинному законодавстві про оподаткування</p>
	<p>49</p>	<p>Науково-дослідні роботи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду оподатковуються в розмірі 50 відсотків нормативів, встановлених для загального оподаткування науково-дослідних робіт</p>	<p>Стаття відсутня у чинному законодавстві про оподаткування</p>

Закон “Про відходи”	38в) Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення передбачають надання суб'єктам підприємницької діяльності, які утилізують зменшують обсяги утворення відходів та впроваджують у виробництво маловідхідні технології, відповідно до законодавства податкових, кредитних та інших пільг	Не підтверджується чинними статтями законів про оподаткування
	40а) З метою стимулювання заходів щодо утилізації відходів та зменшення обсягів їх утворення суб'єктам господарської діяльності, які впроваджують технології, спрямовані на зменшення обсягів утворення відходів, утилізують відходи в процесі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюють їх збирання і заготівлю, беруть пайову участь у фінансуванні заходів щодо утилізації відходів та зменшення обсягів їх утворення, можуть надаватися відповідно до законодавства України пільги щодо оподаткування прибутку від реалізації продукції, виготовленої з використанням відходів	Не підтверджується чинними статтями законів про оподаткування

Звідси зрозуміло, що суворя підпорядкованість статей законів України з питань природокористування спорідненим статтям законів з оподаткування, а також суперечливість, неузгодженість, неадекватність,

непослідовність змісту цих споріднених статей різних законів, призводить до фактичного зняття чинності важливих законодавчих положень про пільгове екологічне оподаткування або економічний механізм забезпечення стимулювання природоохоронних заходів, що, таким чином, надає декларативності вищезгаданим законам України з питань природокористування.

2.4. Пропозиції до проекту Податкового кодексу України щодо вдосконалення системи пільг екологічного оподаткування

В проекті Податкового кодексу передбачені статті, згідно з якими у визначених випадках природокористувачі звільняються від плати за користування надрами, плати за спеціальне водокористування, а також збору за використання радіочастотного ресурсу України (за проектом – відповідно до ст. 11008(2), ст. 11010(3), ст. 11009(3)). За винятком збору за використання радіочастотного ресурсу України*, згадані статті по суті не є новими для чинної системи пільгового оподаткування, оскільки порядок їх функціонування нині регламентується низкою постанов Кабінету Міністрів України, що мають силу законів.

До речі, з метою подальшого реформування економічних механізмів природокористування Кабінетом Міністрів підготовлені зміни і доповнення до Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”. Законопроектом передбачається розширити коло платників збору за забруднення навколишнього природного середовища за рахунок оподаткування екологічно небезпечної продукції (пальне для автотранспорту, лакофарбова продукція, пестициди, синтетичні пральні речовини, акумулятори, автомашини тощо) [17, с.10].

Найбільший науковий і практичний інтерес, на мій погляд, викликають насамперед ті пропозиції, які здатні юридично

---

* Як пояснюється в проекті Податкового кодексу України, збір за використання радіочастотного ресурсу України передбачено з метою забезпечення формування джерел коштів для фінансування заходів щодо ефективного його використання, проведення конверсії та перерозподілу радіочастотного ресурсу України. – Проект Податкового кодексу України, с.191 (додаток – с.18).

започаткувати ефективнішу систему пільг екологічного оподаткування, тобто законодавчо визначену систему екологічного оподаткування, спрямовану на створення сприятливих економічних умов суб'єктам господарювання для активізації процесів екологічної розбудови їх діяльності.

Отже, з метою заохочення суб'єктів господарювання, що впроваджують природоохоронні заходи, виробляють екологічно чисту продукцію або іншими методами поліпшують якість довкілля, а також з метою стимулювання процесів забезпечення екологічної безпеки, доцільно до проекту Податкового кодексу України внести нижче викладений комплекс пропозицій щодо вдосконалення чинної системи пільг екологічного оподаткування.

Зауважу, що відповідними статтями у законах про оподаткування, а відтепер – у Податковому кодексі, насамперед необхідно відбити ті положення з пільгового екологічного оподаткування, які вже фактично визначені законами України та іншими нормативно-законодавчими актами з питань охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування. Йдеться ось про що.

1. Окремим підпунктом чинної статті (за проектом Податкового кодексу – до ст.4033) внести відповідні зміни у Закон "Про податок на додану вартість" у питанні встановлення нульової ставки податку на додану вартість на операції з проведення робіт, що належать до природоохоронних заходів, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1147 на виконання статті 17 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Запровадження такої статті усунуло б невідповідність статті 41 цього закону чинному законодавству з оподаткування.

2. Окремим підпунктом статті (за проектом Податкового кодексу до ст.2032) внести відповідні зміни у Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" у питанні зменшення прибутку, що підлягає оподаткуванню, на суму, еквівалентну будь-яким витратам платника податку, пов'язаним із впровадженням ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії,

здійсненню інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища.

Особливо наголошую, що визначення такої статті у Податковому кодексі – дуже важливе у справі екологічної розбудови матеріально-технічної бази виробництва. Крім того, у такий спосіб знімається суперечливість статей 41д і 48а Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", а також статті 14 Закону України "Про підприємництво", із законодавством з оподаткування, а згадані статті набувають чинне підґрунтя у податковому законодавстві.

3. Окремим підпунктом відповідної статті до Закону "Про оподаткування прибутку підприємств" (за проектом Податкового кодексу – до ст.2024) внести положення про зменшення прибутку, що підлягає оподаткуванню, на суму, еквівалентну вартості реалізації продукції, виготовленої з використанням відходів суб'єктами господарської діяльності, які впроваджують технології, спрямовані на зменшення обсягів утворення відходів, утилізують відходи в процесі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг), здійснюють їх збирання і заготівлю, беруть пайову участь у фінансуванні заходів щодо утилізації відходів і зменшення обсягів їх утворення.

Завдяки запровадженню цієї статті у Податковому кодексі набула б чинне підґрунтя стаття 40а Закону України "Про відходи".

4. Доповнити Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" (ст.2024 у проекті Податкового кодексу) в питанні про суми, що не включаються до складу валових витрат виробництва та обігу, положенням, за яким до валового доходу не включається вартість тих природоохоронних фондів, що придбані платником податку за рахунок інвестування свого прибутку.

5. Доповнити Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" (за проектом Податкового кодексу – ст.2024) у питанні про суми, що не включаються до складу валових витрат виробництва та обігу, положенням, за яким до валового доходу не включаються кошти природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, а також підприємств,

установ, організацій і громадян, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду інших категорій, що спрямовуються на здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища.

Саме у такий спосіб набуває сили у законодавстві з оподаткування стаття 49 Закону "Про природно-заповідний фонд України".

6. Доповнити Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" (за проектом Податкового кодексу – ст.2058) у питанні про особливості оподаткування неприбуткових установ і організацій положенням статті 49 Закону "Про природно-заповідний фонд України", згідно з яким прибуток від виконання науково-дослідних робіт на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду оподатковуються в розмірі 50 відсотків нормативів, встановлених для загального оподаткування науково-дослідних робіт.

7. Окремим підпунктом у Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" в питанні про особливості оподаткування неприбуткових установ і організацій (у проекті Податкового кодексу – до ст.2058) внести відповідні зміни, що відбивають положення статті 48г Закону "Про охорону навколишнього природного середовища" щодо звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища.

8. Окремим підпунктом у Закон "Про податок на додану вартість" у питанні про операції, що звільнені від оподаткування (за проектом Податкового кодексу – ст.4013) ввести положення про звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з надання природоохоронних робіт і послуг, що виконуються за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища.

Слід зазначити, що реалізація пропозицій 7 і 8, безумовно, усунула б нинішню суперечливість і невідповідність споріднених за змістом статей Закону "Про охорону навколишнього середовища", Закону "Про оподаткування прибутку підприємств", Закону "Про податок на додану вартість".

9. Поновити чинність пільги про звільнення від податку на додану вартість виконання лісгосподарськими виробництвами робіт з відтворення, охорони та захисту лісу, яка діяла до 01.10.1997 р., завдяки

внесенню відповідних змін у Закон "Про податок на додану вартість" у питанні про операції, звільнені від оподаткування податком на додану вартість (у проекті Податкового кодексу – до ст.4013).

10. Поновити чинність статті 2 Положення N 48 "Про порядок застосування норм прискореної амортизації" від 06.06.1994 р., згідно із яким дозвіл на застосування норм прискореної амортизації активної частини основних виробничих фондів (машин, устаткування, транспортних засобів) видається підприємствам на основні виробничі фонди, які використовуються для охорони навколишнього природного середовища, розширення експорту продукції (робіт, послуг), збільшення випуску нових прогресивних видів матеріалів, приладів і устаткування, товарів народного споживання і послуг для населення. Цю статтю в редакції "норми прискореної амортизації встановлюються для фондів групи 1, які використовуються для охорони навколишнього природного середовища, збільшення випуску нових прогресивних, екологічно чистих видів матеріалів, приладів і устаткування, товарів народного споживання, розширення експорту цієї продукції" пропонується ввести у Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" підпунктом статті про норми амортизації (за проектом Податкового кодексу – ст.2080).

У такий спосіб буде реалізована чинність дуже важливої з огляду на проблеми гарантування екологічної безпеки статті 48а Закону "Про охорону навколишнього природного середовища".

У зв'язку з цим досить лише нагадати, що встановлена 5% ставка норми амортизації за групою 1 основних фондів створює небезпеку збереження умов функціонування природоохоронних споруд на фіксованому рівні, тим більше що вони не відносяться до активної частини основних фондів. Виходить, що технічне переозброєння екологозахисного устаткування економічно не вигідно тому, що при терміні служби до 20 років воно не переносить повністю свою вартість на вартість готової продукції, а її недоамортизовану частину слід буде списувати за рахунок прибутку підприємства.

Очевидно, необхідне введення пільгової амортизаційної політики щодо визначених груп устаткування, особливо активної частини основних фондів, очисних споруд і природозберігаючих технологій. Це –

серйозна екологічна та інноваційна проблема, юридичне розв'язання якої можливе саме зараз завдяки реалізації вищенаведеної пропозиції щодо зміни механізму нарахування амортизації основних фондів природоохоронного призначення.

11. Доповнити Декрет Кабінету Міністрів України "Про податок на доходи громадян" (у проекті Податкового кодексу – ст.3009) у питанні про зменшення доходу, що підлягає оподаткуванню цим податком, на суму, еквівалентну тим коштам, які інвестовані суб'єктами підприємницької діяльності у екологічну реконструкцію виробництва та нарощування потужностей із випуску екологічно чистої продукції.

Реалізація наведених пропозицій у Податковому кодексі України, на мій погляд, певною мірою сприяла б формуванню дійової вітчизняної системи екологічного оподаткування з іманентною мотиваційно-стимулюючою спрямованістю на екологізацію суспільного виробництва.

ВИСНОВКИ

Аналіз стану функціонування сучасних систем екологічного оподаткування у розвинутих країнах і в Україні, а також проведений аналітичний огляд чинних законів України з метою виявлення екологоорієнтованих податкових пільг, дав можливість зробити певні висновки.

По-перше, про інтенсивне використання у країнах-членах ОЕСР екологічних податків не лише як дієвого інструмента економічного стимулювання товаровиробників до активної інвестиційно-інноваційної природоохоронної та ресурсозберігаючої діяльності, а і як засіб перерозподілу фінансових коштів на користь екологічних програм, і як метод розв'язання поточних проблем збереження якості довкілля та запобігання екологічній шкоді національним господарствам.

По-друге, про нерозвиненість вітчизняної системи екологічного оподаткування, неефективність її стимулюючої функції та про неформованість системи пільгового екологічного оподаткування.

По-третє, про суттєвий розрив між вітчизняною системою екологічного оподаткування, чинним законодавством з питань природокористування та екологічним законодавством розвинутих країн.

По-четверте, про мізерність видів і водночас конче обмежені бази й об'єкти дії чинних податкових екологоорієнтованих пільг.

По-п'яте, про майже нульовий внесок системи податкових пільг у процес стимулювання національних товаровиробників до впровадження екологобезпечних і природоохоронних методів господарювання, новітньої ресурсозберігаючої технології.

По-шосте, про явну неузгодженість (а через те – часом декларативність) споріднених статей чинних законів України з питань природокористування чинним законам України з питань оподаткування щодо застосування економічних підойм забезпечення охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, зокрема податкових пільг.

По-сьоме, про нагальну необхідність розроблення та втілення дієвої вітчизняної системи екологічного оподаткування, яка б мала виразну мотиваційно-стимулюючу спрямованість на екологізацію

суспільного виробництва.

Та головний висновок, який, на мою думку, випливає з аналізу реєстру вітчизняних “зелених” податкових пільг, полягає власне в тому, що в Україні досі не проводиться цілеспрямована державна лінія на економічну підтримку природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення екологічної безпеки нації. Отож зрозуміло, що новий Податковий кодекс мусить усунути старі вади системи екологічного оподаткування, причому в ньому повинна бути прописана гнучка й струнка, оновлена система екологоорієнтованих податкових пільг, конкретизована та скорельована з положеннями податкового законодавства і чинними законами України. Звідси постає питання про формування вдосконаленої системи пільг екологічного оподаткування та розробку відповідних доповнень і коректив до проекту Податкового кодексу, інших нормативно-правових актів. Відповідь на це питання – за вченими, фахівцями, парламентаріями.

Додаток

Табл.1. Приклади цільового використання надходжень від "зелених" податків у країнах-членах ОЕСР

Країна	Назва "зеленого" податку	Частка податку на цільове призначення	Цільове призначення
Австрія	Податок на звалища на твердих відходах	100%	Виявлення та очищення забруднених територій
Бельгія	Екологічні податки	100%	Додаткові природоохоронні витрати
Данія	Мито на пестициди	100%	Інвестування заходів поліпшення якості довкілля у сільському господарстві
Італія	Податок на звалища	20%	На природоохоронні цілі, насамперед на боротьбу з відходами
Канада	Податок на шини	100%	На переробку шин
Угорщина	Акцизні податки на дизельне паливо і на бензин	31,7%	3% – на природоохоронні цілі, 28,7% – на будівництво та експлуатацію автодоріг
Японія	Податок на нафту	100%	На витрати центрального уряду по різних програмах щодо забезпечення стабільного постачання нафтою та на розробку і впровадження альтернативних видів енергії

Джерело: [4, с.80-84].

Табл.2. Характеристика баз екологічного оподаткування в країнах-членах ОЕСР

Узагальнені бази екологічного оподаткування	Кількість конкретних баз "зеленого" оподаткування, що узагальнені по даній категорії	Кількість екологічних податків, які застосовуються по кожній узагальненій базі
1	2	3
Обсяги викидів окислів азоту	0	0
Вміст сірки у викопних видах палива	4	8
Обсяги інших викидів у повітря	0	0
Озоноруйнівні речовини	2	4
Джерела забруднення води: пестициди	4	11
Джерела забруднення води: штучні добрива	2	3
Джерела забруднення води: натуральні добрива	0	0
Відходи: загальні відходи	4	7
Відходи: окремі продукти	27	62
Шум	1	3
Неетилований бензин	31	37
Етилований бензин	28	33
Дизельне паливо	30	35
Інші енергоносії, які використовуються у транспорті	28	70
Легке дистилатне паливо	16	21
Тяжке нафтове паливо	9	12
Природний газ	11	13
Вугілля	5	7
Кокс	4	4
Інші види палива для стаціонарного використання	14	32

1	2	3
Споживання електроенергії	10	12
Виробництво електроенергії	2	2
Транспорт: автомобілі, одноразові податки на імпорт або продаж	11	115
Транспорт: реєстрація чи використання автомобілів, багаторазові податки	26	412

Джерело: [4, с.67].

Табл. 3. Звільнення від сплати “зелених” податків в країнах ОЕСР

Категорії платників, що звільнені від сплати податку	Кількість випадків звільнення	Кількість країн
1	2	3
Продукція або вид діяльності	120	14
Сектор економіки	100	13
Регіони країни	9	4
Звільнення для комунальних послуг	95	14
Звільнення для інвалідів	18	9
1	2	3
Звільнення для дипломатів	46	12
Звільнення для експорту	40	8
Звільнення для пароплавства	26	12
Звільнення для авіації	23	13
Інші випадки звільнення	86	14

Джерело: [4, с.69].

1. Постанова Верховної Ради України “Про рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог екологічного законодавства в Україні, напрямів реалізації та вдосконалення екологічної політики” від 7 грудня 2000 р. – №2130- III. – Київ, Верховна Рада України, 2000. – 7 с.

2. Ecotaxation / Ed. by T.O’Riordan. – London: Earthscan Publication Limited, 1997. – 338 p.

3. Тріттин Ю. Поворот в енергетиці. Охорона клімату в Німеччині// Deutschland-Німеччина. – 2000. – №5. – С.51-52.

4. Экономические инструменты для контроля за загрязнением окружающей среды и для рационального использования природных ресурсов в странах-членах ОЭСР. Обзор ОЭСР, 1999 // Материалы семинара для специалистов и рабочей встречи по использованию методов оценки окружающей среды в экономической и экологической политике для руководителей из стран СНГ. – М.: Ин-т Всемирн. банка. – 2000. – С.1-139.

5. Lovei M., Weiss Ch., Jr. Environmental management and institutions in OECD countries. Lessons from experience. – World Bank Technical Papers № 391. – Pollution management series. – Washington, D.C., The World Bank, 1998. – 55 p.

6. Луніна І. Податкова політика України у контексті створення умов для економічного зростання // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 37– 47.

7. Абалкіна І.Л., Соколов В.И. Экология и экономика: пути оптимизации // США ◊ Канада. – 2000. – №11. – С.111-127.

8. Никитин С., Никитин А., Степанова М. Налоговые льготы, стимулирующие предпринимательскую деятельность в развитых странах

- Запада // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – №11. – С.48-56.
9. Проект Податкового кодексу України. – К.: Верховна Рада України. – 2000. – 121 с. (239 с.).
10. Палкин Ю., Медведев Ю. Про стимулюючу функцію податків // Економіка України. – 1998. – № 8. – С.48-53.
11. Шаблиста Л.М. Податки як засіб структурної перебудови економіки. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2000. – 219 с.
12. Карагодов І. Механізм управління природокористуванням на рівні регіону // Економіка України. – 1997. – №10. – С.64-69.
13. Україна: підсумки соціально-економічного розвитку та погляд у майбутнє. Виступ Президента України Л.Д.Кучми на науковій конференції 16 листопада 2000 р. // Урядовий кур'єр. – 2000. – №215 (18 листопада). – С.3-6.
14. Куфта Н. Зміцнення податкової дисципліни як фактор стабілізації фінансової системи // Економіка України. – 2001. – №1. – С.22-26.
15. Пансков В. Идет ли в России налоговая реформа? // Российский экономический журнал. – 2000. – № 11-12. – С.22-26.
16. Див.: «Бизнес – Бухгалтерия. Право. Налоги. Консультации». – 2000. – № 20 (15 травня).
17. Аналітичні матеріали Кабінету Міністрів України до парламентських слухань 29 листопада 2000р. з питань дотримання вимог екологічного законодавства в Україні, напрямів реалізації та вдосконалення екологічної політики. – К.: Каб. Мін. України, №33-3950/4. – 20 листопада 2000 р. – 27 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Стан і тенденції функціонування системи екологічного оподаткування у розвинутих країнах	5
1.1. “Позеленіння” податково-бюджетних систем у країнах-членах ОЕСР	5
1.2. Екологічні податки як економічний інструмент охорони навколишнього середовища	9
1.3. Характеристика сучасної системи пільгового екологічного оподаткування	13
Розділ 2. Економіко-правові основи удосконалення системи пільг екологічного оподаткування в Україні	17
2.1. Необхідність підвищення стимулюючої ролі вітчизняного екологічного оподаткування	17
2.2. Нормативно-правові засади систематизації чинних екологоорієнтованих податкових пільг	20
2.3. Оцінка адекватності статей про податкові пільги екологічного законодавства спорідненим статтям податкового законодавства	29
2.4. Пропозиції до проекту Податкового кодексу України щодо вдосконалення системи пільг екологічного оподаткування	34
Висновки	40
Додаток	42

Наукове видання

Веклич Оксана Опанасівна

Екологічне оподаткування в Україні: реалії та напрями
вдосконалення з врахуванням світового досвіду

Наукова доповідь

Редакційно-видавнича група

Редактори Л.Г. Томіліна, І.І.Нестеренко

Звед.тем.пл., 2001

Підписано до друку 5.03.2001

Тираж 100 прим.

Ціна договірна

Облік.-вид.арк 0,5

Офс.пап. Офс.друк

Умов.друк.арк. 2,8

Формат 60 x 84 1/16

Замовлення № 131

Інститут економіки НАН України

01011 Київ-11, вул.Панаса Мирного,26.

Поліграфічна дільниця Інституту економіки НАН України

НБ ПНУС

632635